

ДО ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН БЛОКУ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ТА ПІДГОТОВКИ З ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ МАЙБУТНІМ ОФІЦЕРАМ-ПРИКОРДОННИКАМ

TO THE PROBLEM OF IMPROVING THE METHODS OF TEACHING FIRE TRAINING UNITS AND TRAINING FROM PERSONAL SECURITY TO FUTURE OFFICERS

Стаття присвячена досить актуальній проблемі дидактики – методиці викладання, зокрема шляхам удосконалення методики викладання. Автор послідовно розкриває результати проведеного дослідження, розпочавши із загального аналізу стану вищої освіти, а саме вищої військової освіти в українському суспільстві. З метою отримання достовірних результатів наукового пошуку автор представленої статті провів ґрунтовний аналіз наявної наукової літератури філософського, педагогічного, соціального та психологічного спрямування. Перераховано прізвища відомих вітчизняних і зарубіжних учених, а також тих, хто безпосередньо розбудовував вищу військову освіту в Україні. З урахуванням рівня актуальності проблеми, висвітленої у статті, сформульовано пріоритетну мету наукової праці та основні методи дослідження (зокрема, бібліографічний, аналізу, синтезу, порівняння, класифікації, систематизації тощо).

У статті наголошено на тому, що у педагогіці нині використовується теоретико-методологічний підхід, проте до представленої проблематики доцільно застосувати саме системний підхід. Розкрито сутність системного підходу та його особливості (структурний, інтегративний, поелементний, функціональний, історичний, процесуальний, комунікаційний).

Проаналізовано та уточнено зміст поняття «удосконалення» та інтерпретовано його до представленої проблеми.

На підставі аспектів системної теорії виділено та розкрито зміст основних педагогічних умов, завдяки яким можливе удосконалення методики викладання навчальних дисциплін блоку вогневої підготовки та підготовки з особистої безпеки.

Із урахуванням поданих вище елементів представленої статті автор подав зміст основних шляхів удосконалення методики викладання навчальних дисциплін блоку вогневої підготовки та підготовки з особистої безпеки. Як узагальнення дослідження сформульовано його висновки та результати, а також напрями подальших наукових перспективних розвідок.

Ключові слова: вогнева підготовка, підготовка з особистої безпеки, методика викладання, майбутні офіцери-прикордонники, професійна підготовка, вища освіта, система.

The military sciences are evolving, responding to the challenges of current situations. The issues

of improving the content of teaching methods of military disciplines in the higher education system are becoming more urgent, in particular in military educational establishments where such disciplines are compulsory.

Purpose – search and justification of reserves for improvement of methods of teaching the disciplines of the unit of military training and personal safety training to cadets of higher military educational establishment of the Ukrainian border agency.

Methods: bibliographic; subject analysis; sources, comparative analysis of key categories of the study.

The article emphasizes that there are many theoretical and methodological approaches in pedagogy, but it is advisable to apply a systematic approach to the presented problems. The essence of system approach and its peculiarities (structural, integrative, elemental, functional, historical, procedural, communication) are revealed. The content of the concept of “improvement” is analyzed and clarified and interpreted to the problem presented.

On the basis of aspects of the system theory, the content of the basic pedagogical conditions is distinguished and revealed, by which it is possible to improve the method of teaching the disciplines of the unit of fire training and preparation for personal safety.

Taking into account the above-mentioned elements of the presented article, the author presented the main ways of improving the methodology of teaching disciplines of the fire training and personal safety training unit.

According to the results of the conducted research, it is possible to conclude on the scientific basis for solving the problem of improving the methodology of teaching the disciplines of the unit of fire training and preparation for personal safety in the institution of higher military education of the State Border Guard Service of Ukraine, taking into account methodological, didactic, psychological, organizational and methodological aspects.

Ways to improve the methods of teaching the disciplines of the unit of fire training and personal safety training in the border military higher education institution are minimal in the article, since this process of improvement involves changes of any component of the didactic system: method, form, purpose, etc. These problems may be the basis for further scientific exploration.

Key words: fire training, personal safety training, teaching methodology, future border guards, vocational training, higher education, system.

УДК 378. 147:799.31:355

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-18-1-22>

Волошин В.Д.,

канд. пед. наук,

доцент кафедри фізичної підготовки та особистої безпеки

Національної академії

Державної прикордонної служби

України імені Богдана Хмельницького

Постановка проблеми. Сучасна соціально-економічна реформа українського соціуму вимагає підготовки професіоналів для всіх сфер життя. Такі реформістські процеси є дотичними і до професійної підготовки майбутніх представників правоохоронних структур, зокрема Державної при-

кордонної служби України. Процеси оновлення суспільного життя потребують висококваліфікованих кадрів, які в змозі проводити діагностування та прогнозування, надання консультацій, організацію та здійснення управління та багато інших різновидів професійної роботи [1].

Узагальнюючи подане вище, можна стверджувати, що сучасній освіті спрямовано завдання підготувати професійних і компетентних фахівців прикордонної структури. Вища освіта є багатогранною. Одним з таких складників є військова освіта не лише в Україні, але й у світі. Військові науки розвиваються, реагуючи на виклики сучасних ситуацій. Актуальності набувають питання покращення змісту методик викладання військових дисциплін у системі вищої освіти, зокрема у військових закладах освіти, де подібні дисципліни є обов'язковими [4; 7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми військової освіти зазвичай досліджують ті науковці, які у ній задіяні. У прикордонній службі є чимало відомих учених-практиків, зокрема: В. Балашов [5], І. Грязнов [6], О. Діденко [7], Д. Іщенко [8], Є. Потапчук [15], В. Ягупов [20]. Проблематика результативності освітнього процесу, його інтенсифікації розкрита у працях таких дослідників, як: А. Алексюк, Ю. Бабанський, Л. Занков, А. Макаренко, П. Підкасистий ін. [1].

Мета статті – пошук та обґрунтування резервів удосконалення методик викладання дисциплін блоку військової підготовки та підготовки з особистої безпеки курсантам вищого військового навчального закладу українського прикордонного відомства.

Методи дослідження: бібліографічний (з метою систематизування та узагальнення джерельної бази дослідження); предметний аналіз (визначення суттєвих ознак науково-педагогічних категорій з проблеми наукового пошуку); аналізування ступеня якості методик викладання дисциплін блоку військової підготовки та підготовки з особистої безпеки; вивчення змісту дидактичних теорій науково-методичних літературних джерел; порівняльний аналіз ключових категорій дослідження.

Виклад основного матеріалу. У структурі педагогічного процесу вагому увагу приділяють освітньому процесу, з-поміж завдань якого невіршеними, а отже, відкритими та дискусійними, є завдання щодо його оптимізації та інтенсифікації [14].

Сучасний розвиток науки створив можливості для теоретичного пояснення змісту процесів оптимізації та інтенсифікації навчання на основі численних теоретико-методологічних підходів [2].

З огляду на раціональний підхід у проведенні нашого дослідження обрано теорію систем, що пояснює загальні принципи та сутність системних явищ і об'єктів та виявлення їх особливостей. Задля вирішення мети представленої у публікації проблеми нами виділено ключові аспекти системної теорії, такі як:

– структурний: розкриває внутрішню організацію досліджуваного об'єкта, способи та варіанти взаємодії у ній;

– інтегративний: пояснює джерела, резерви збереження, змін і функціонування системи;

– поелементний, що дає змогу визначати складники системи (компоненти та елементи);

– функціональний: визначає пріоритетні функції, що реалізує система з приналежними до неї компонентами;

– історичний: здійснює вивчення проблем появи систем, їх еволюцію та можливі перспективи;

– процесуальний: виокремлює процедури, процеси та операції, що покладені на систему і забезпечують її удосконалення, збереження в цілому та відповідний розвиток;

– комунікаційний: пояснює взаємозв'язки всередині системи та з іншими системами як у горизонтальній ієрархії, так і у вертикальній [10, с. 7].

– Необхідно також зауважити, що застосування системного підходу у дослідженні педагогічних явищ і процесів вимагає реалізації таких умов:

– врахування поелементного аспекту з метою виділення складників відповідного педагогічного об'єкта;

– врахування комунікаційного аспекту в аналізі взаємозв'язків, взаємозалежностей усіх елементів, завдяки цьому оцінку пріоритетних складників з відношеннями та зв'язками;

– побудову аналогу системи (моделювання) за такими параметрами, як цілісність, організованість, ієрархічність, структурність (структурний аспект);

– з'ясування залежності системи від чинників зовні (врахування функціонального аспекту);

– опис та аналіз елементів у нерозривному зв'язку з системою, зі з'ясуванням її функцій;

– характеристики педагогічного об'єкта [19, с. 31–32].

Слід згадати про наукові здобутки В. Семиченка, присвячені процедурі дослідження системи (її структури (компонентної і поелементної), особливостей внутрішніх та зовнішніх зв'язків (субординації елементів, особливостей зв'язків між окремими складниками), що створили теоретичний фундамент у проблемі відображення властивостей педагогічного об'єкта. Вчений стверджував, що у винайденій процедурі є певні нюанси: відокремленість педагогічного явища від середовища, обмеженість відповідних параметрів, що необхідно врахувати [17].

Враховуючи аналіз системного підходу, нами сформульовано такі ключові тези у запропонованому дослідженні: під процесом *удосконалення* методики викладання дисциплін блоку військової підготовки та підготовки з особистої безпеки варто розуміти систему заходів, методів, технологій та засобів, що спрямовані на позитивні результати освітньої діяльності; зниження показників неуспішності учасників освітнього процесу; раціо-

нальність розподілу часу представників науково-педагогічного складу [16].

Результати наукових публікацій, монографій, дисертаційних досліджень та літератури з проблем удосконалення методик викладання дали змогу зробити висновок про те, що у методиці викладання дисциплін блоку вогневої підготовки та підготовки з особистої безпеки є своя специфіка та безліч факторів, компонентів та вимог.

Можна констатувати, що під методикою викладання певної навчальної дисципліни розуміють розділ науки, присвячений теоретичним, практичним та методологічним питанням. Деякі вчені стверджують, що сутність методики викладання навчальної дисципліни зводиться до сукупності засобів, способів та організаційних форм і нормативних вимог стосовно діяльності представників науково-педагогічного складу [4; 11; 13].

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, пропонуємо ті шляхи удосконалення методики викладання навчальних дисциплін блоку вогневої підготовки та підготовки з особистої безпеки, що є ефективними та результативними у практиці військових закладів освіти:

- дотримання у передачі змісту навчальної дисципліни професійної та ідейної спрямованості;
- забезпечення триєдиної навчальної, розвивальної та виховної функцій у процесі викладання;
- забезпечення оновленого змісту навчального матеріалу за науковими та інформативними критеріями;
- дотримання чіткості та логічності у викладу навчального змісту дисциплін;
- сприяння розвитку критичного мислення у суб'єктів освітнього процесу;
- виконання критеріїв мовленнєвої культури представниками науково-педагогічного складу;
- розробка та постійне оновлення змісту дидактико-методичного супроводу навчальних занять [9: 18];
- формування свідомого відношення до предметів і засобів особистої безпеки та вогневої підготовки у майбутній професійній та освітній діяльності офіцерів прикордонного відомства;
- оволодіння різними способами використання спецзасобів, зброї та особистої безпеки в реалізації охорони та захисту кордону;
- формування високого рівня психологічної готовності курсантів до відпрацювання вмінь і навичок застосування засобів вогневої підготовки та прийомів особистої безпеки;
- врахування наявності попереднього професійного та відповідного життєвого досвіду у курсантів;
- вивчення ціннісної системи та здібностей курсантів.

Перераховані вище шляхи удосконалення методики викладання навчальних дисциплін блоку

вогневої підготовки та підготовки з особистої безпеки не є остаточними, оскільки в сучасній науковій сфері поєднано соціальні, філософські, економічні, політологічні знання, новітні дослідницькі технології та методики, дотичні до об'єктивної реальності, всіх процесів та явищ суспільного життя [12; 17].

Специфічність процесу удосконалення методики викладання навчальних дисциплін блоку вогневої підготовки та підготовки з особистої безпеки у закладі вищої військової освіти прикордонної служби полягає у:

- врахуванні специфіки впровадження інноваційних технологій, методик та підходів в освітній процес;
- врахуванні сутності процесів моніторингу, активізації пізнавальної діяльності, закріплення знань та умінь тощо;
- наявності рівнів педагогічної майстерності представників викладацького складу;
- сформованості вмінь володіти педагогічними технологіями;
- формулюванні мети і завдань освітньої діяльності залежно від її організаційної форми;
- забезпеченні зв'язку вогневої підготовки та підготовки з особистої безпеки із майбутньою професійною діяльністю;
- забезпеченні наукового рівня управління освітньою діяльністю;
- проведенні регулярної діагностики освітньої діяльності з метою своєчасного внесення коректив [3].

Загалом, представлені шляхи удосконалення методики викладання навчальних дисциплін блоку вогневої підготовки та підготовки з особистої безпеки створюють передумови для оптимізації освітнього процесу майбутніх офіцерів-прикордонників, сприяють посиленню взаємодії між суб'єктами, об'єктами освітнього процесу та об'єктивним світом, а також формуванню високого рівня компетентності офіцерських кадрів прикордонного відомства.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, за результатами здійсненого дослідження можна зробити висновок про наукові основи вирішення проблеми удосконалення методики викладання навчальних дисциплін блоку вогневої підготовки та підготовки з особистої безпеки у закладі вищої військової освіти Державної прикордонної служби України, врахуванні методологічних, дидактичних, психологічних, організаційних і методичних аспектів.

Запропоновані у статті шляхи удосконалення методики викладання навчальних дисциплін блоку вогневої підготовки та підготовки з особистої безпеки у закладі вищої військової освіти прикордонної служби є мінімальними, оскільки зазначений процес удосконалення передбачає зміни будь-якого компонента дидактичної сис-

теми: методу, форми, мети, завдань тощо. Ці проблеми можуть стати підґрунтям для подальших наукових розвідок.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. *Актуальные проблемы преподавания и изучения социально-гуманитарных дисциплин в высшей школе: опыт и новации.* 1994. Сб. науч. тр. Воронеж, 183.
2. Архангельский С.И. Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы. 1980. Москва : Высш. шк, 268 с.
3. Блауберг И.В. Целостность и системность. *Системные исследования : ежегодник.* 1977. Москва, с. 5–28.
4. Боголюбов Л. Изучение социально-гуманитарных дисциплин как необходимое условие формирования у учащихся гражданской культуры. *Социально-политический журнал.* 1997. № 3. С. 104–119.
5. Балашов В.А. Формирование профессиональных качеств у слушателей-пограничников в процессе профессионального обучения : дисс. ... канд. пед. наук. Хмельницький, 1996. 263 с.
6. Грязнов І.О. Удосконалення індивідуальної виховної роботи командирів підрозділів Прикордонних військ України : дис. ... канд. пед. наук. Хмельницький, 1998. 210 с.
7. Діденко О.В. Педагогічні умови професійного самовдосконалення майбутніх офіцерів : дис. ... канд. пед. наук. Хмельницький, 2003. 201 с.
8. Іщенко Д.В. Курс лекцій з військової педагогіки. Хмельницький : Вид-во АПВУ, 1998. 158 с.
9. Загвязинский В.И. Дидактика высшей школы. Москва : Педагогика, 1987. 160 с.
10. Кожевников В. Оптимізація навчальної діяльності. *Рідна школа.* 1995. № 2–3, с. 17–21.
11. Методика преподавания общественных наук в высшей школе / под ред. Л.Н. Боголюбова. 2000. Москва : Просвещение, 274 с.
12. Николко В.Н. Об одной модели многоуровневой системы логического образования в Украине. *Логика та багаторівнева система освіти: Методологія та методика викладання* : Міжнародна наукова конференція, матеріали доповідей та виступів. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2006. С. 94–96.
13. Овсянников В. К новой парадигме социально-гуманитарных наук. *Alma mater.* 1997. № 2. С. 18–25.
14. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник. / З.Н. Курлянд, Е.І. Хмельюк, А.В. Семенова та ін.; за ред. З.Н. Курлянд. 2-ге вид., перероб. і доп. 2005. Київ : Знання, 399 с.
15. Потапчук Є.М. Військова психологія : навчальний посібник. Хмельницький : Вид-во Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького, 2003. 150 с.
16. Пидкасистый П.И. Педагогика : учебное пособие для студентов педагогических вузов и педагогических колледжей. Москва : Пед. о-во России, 1998. 640 с.
17. Семиченко В. Системно-структурне моделювання складних об'єктів у психолого-педагогічних дослідженнях. *Післядипломна освіта в Україні.* 2003. С. 26–30.
18. Сумаркова Л.М. Логіка в юридичному вищому закладі освіти. *Проблеми викладання логіки і дисциплін логічного циклу* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 13–14 травня 2004 року. Київ : Вид.-полігр. центр «Київський університет», 2004. С. 103–104.
19. Хазова Л. Подходы к организации преподавания социально-гуманитарных дисциплин в негуманитарных вузах. *Социально-политический журнал.* 1997. № 3. С. 81–90.
20. Ягупов В.В. Військова психологія : підручник. Київ : Тандем, 2004. 656 с.